

РЕВАЙЛДІНГ: ІДЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЧЕРЕЗ ТУРИСТИЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

REVILDING: IDEOLOGICAL BACKGROUND AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT THROUGH TOURIST ACTIVITIES

УДК 338.48(504)

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.45-20>

Грабар М.В.

к.е.н., доцент кафедри туризму
Ужгородський національний університет

Сіденко Н.О.

студентка
Ужгородський національний університет

Hrabar Maryna

Uzhhorod National University

Sidenko Nikol

Uzhhorod National University

Стаття узагальнює аргументи та контраргументи в межах наукової дискусії щодо базових концептів ревайлдингу. Основною метою проведеного дослідження є визначення ролі туризму в концепції ревайлдингу. Систематизація літературних джерел та підходів до вирішення проблеми необхідності впровадження концепції ревайлдингу засвідчила, що ревайлдинг-проекти є перспективними туристичними об'єктами й мають значну туристичну привабливість. Охарактеризовано єдиний ревайлдинг-проект в Україні, а саме парк природи «Беремицьке». Встановлено, що у країнах Євросоюзу нині здійснюється масштабна програма ревайлдингу (European Rewilding), прийнята до 2020 р., що передбачає створення в степових та лісостепових областях країн Східної Європи десяти великих природних парків загальною площею 1 млн. га. Дослідження емпірично підтверджує та теоретично доводить, що туризм є першочерговим інструментом розвитку та популяризації ревайлдинг-проектів.

Ключові слова: туризм, ревайлдинг, ревайлдинг-проект, парк природи «Беремицьке».

Стаття обобщает аргументы и контраргументы в пределах научной дискуссии каса-

тельно базовых концептов ревайлдинга. Основной целью проведенного исследования является определение роли туризма в концепции ревайлдинга. Систематизация литературных источников и подходов к решению проблемы необходимости внедрения концепции ревайлдинга засвидетельствовала, что ревайлдинг-проекты являются перспективными туристическими объектами и имеют значительную туристическую привлекательность. Охарактеризован единственный ревайлдинг-проект в Украине, а именно парк природы «Беремицкое». Установлено, что в странах Евросоюза сейчас осуществляется масштабная программа ревайлдинга (European Rewilding), принятая до 2020 г., которая предусматривает создание в степных и лесостепных областях стран Восточной Европы десяти крупных природных парков общей площадью 1 млн. га. Исследование эмпирически подтверждает и теоретически доказывает, что туризм является первоочередным инструментом развития и популяризации ревайлдинг-проектов.

Ключевые слова: туризм, ревайлдинг, ревайлдинг-проект, парк природы «Беремицкое».

The paper summarizes the arguments and counterarguments within the scientific discussion on the issue on basic concepts of rewilding. The main purpose of the research is to determine the role of tourism in the concept of rewilding. Systematization literary sources and approaches for solving the problem the need to implement the concept of rewilding indicates that rewilding projects are promising tourist sites and have considerable tourist appeal. The only rewilding project in Ukraine is by the nature park "Beremitske". It is established that a large-scale European Rewilding Program is being implemented in the EU countries by 2020 and envisages the creation of ten large nature parks in the steppe and forest-steppe regions of Eastern Europe with a total area of 1 million hectares. Through its work in pilot areas, Rewilding Europe demonstrates that rewilding can generate significant new business opportunities, jobs and income for local people, landowners and communities. Launched in 2013, to date 18 enterprises in six countries have been supported by REC, with a total of 520,000 euro. These enterprises range from wildlife viewing hides in Italy and wildlife breeding centers in the Netherlands to sustainable hunting ventures in Croatia and the Miles Away Fly camp in Portugal's Côa Valley. The following rewilding projects have been characterized: Western Iberia (Portugal), Danube Delta (Ukraine, Romania, Moldova), Southern Carpathians (Romania), Velebit Mountains (Croatia), Central Apennines (Italy), Rhodope Mountains (Bulgaria), Swedish Lapland (Sweden), Oder Delta (Germany, Poland). Thus, it can be argued that Tourism is represented in the discourse of Rewilding through three main discursive themes: the importance of cross-sectorial connection (integration of nature sciences with other sectors such as business or social sciences), importance to restore connection with nature via nature-based activities, education and recreation and importance of mega-fauna. The study empirically confirms and theoretically proves that tourism is a paramount tool for the development and promotion of rewilding projects.

Key words: tourism, rewilding, rewilding design, nature park "Beremitskoe".

Постановка проблеми. Охорона природи та екологічний туризм зазнали значних перетворень протягом останніх десятиліть. Ці зміни вплинули на охорону природи, яка, здавалося б, рухається до науково обґрунтованої природоохоронної управлінської моделі. Серед нових дискурсів про охорону природи ревайлдинг набуває все більшої популярності. Саме туризм є найбільш реальним інструментом пропагування необхідності та ефективності ідей ревайлдингу, що, зрештою, створить безпрограшну ситуацію для всіх людей. Розвиток ревайлдингу як інноваційного напрямку туризму передбачає позитивні зміни для планети загалом. Ревайлдинг здатен задовольнити потреби туристів у відпочинку на дикій природі, з одного боку, та сприяє розвитку туристичного бізнесу за

рахунок формування нових туристичних послуг, з іншого боку.

Залучення міжнародних установ та організація наукових заходів, що зосереджуються на цьому підході, свідчать про те, що ревайлдинг не лише вийшов з меж природоохоронної біології, але й стає мейнстрімом.

Можна стверджувати, що ревайлдинг пропонує оптимістичний погляд на майбутнє збереження планети. Він тісно пов'язаний з поняттям «природний процес», а головним способом його досягнення є забезпечення зв'язку на різних рівнях та відновлення популяції мегафауни. Туризм є важливим фактором у практичному здійсненні ревайлдингу, фасилітатором зв'язку між людиною та природою, галуззю, яка об'єднує різні сектори

й дуже пов'язана з наявністю харизматичної мегафауни.

Припинення деградації та відновлення повної потужності екосистем сприяють можливості розпочати нове природоохоронне та економічне бачення через ревайлдінг природних процесів шляхом активізації туристичних послуг цього спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження ревайлдіngu як дискурсу про охорону, яка спрямована на збільшення або збереження диких ландшафтів, його недавнє впровадження як альтернативної та більш прогресивної стратегії збереження біорізноманіття знаходять своє відображення в працях таких науковців, як Дж. Лорімер, К. Сандом, П. Джемсон, К. Дауті, М. Баруа, К. Кірбі [6, с. 40-50].

Регіональні прояви ревайлдіngu, а саме екотуризм і ревайлдінг у Швеції, представлено в науковій праці Ф. Конінха [5].

Ревайлдінг та бачення екотуризму в Західній Іберії, тобто одному з перших європейських ревайлдінг-проектів, окреслено А Пеллісом [7].

Дослідження туризму як стимулу для ревайлдінг-проектів в провінції Лімпопо (Південна Африка) здійснили Г. Гугендорн, Д. Мейнджес, К. Келсо, Д. Фітчет [4].

Незважаючи на зростаючу популярність ревайлдіngu, його практичний вплив на природоохоронні стратегії та проекти, у вітчизняному науковому просторі йому не приділяли достатньої уваги як щодо теоретичного аналізу, так і в контексті розвитку туризму.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення теоретичних знань новітньої концепції, а саме ревайлдіngu, та дослідження шляхів її розвитку через призму туристичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Відновлення природи, повернення дикої природи та ревайлдінг можуть принести економічну користь усієї Європі. Природа може приносити дохід. Екологічний туризм у всьому світі процвітає. Коли біорізноманіття занепадає, спостереження за дикими тваринами посилюється.

Люди хочуть бачити диких птахів і тварин поруч. Головним засобом досягнення цього є туристичні маршрути у ревайлдінг-об'єкти. Туристи платять значні гроші, щоби побачити гірських горил в Африці, ведмедів грізлі на Алясці, білих ведмедів на Свальбард, китів у Канаді, сов у Фінляндії, орлів у Норвегії, грифів в Іспанії та вовків у Швеції.

Ревайлдінг – це новітня природоохоронна ідеологія, заснована на відновленні характерних для конкретного регіону високопродуктивних екосистем шляхом поетапного повернення збережених великих тварин у місця споконвічного ареалу, де раніше вони були повністю винищені людиною [8].

Ревайлдінг є необхідною діяльністю в сучасних умовах з таких причин.

1) Біорізноманіття. Діяльність людини була неймовірно руйнівною щодо такого важливого природного ресурсу, як біорізноманіття. У звіті Всесвітнього фонду дикої природи детально описано, як тільки за останні 40 років люди привели до зникнення половини тварин на планеті. Це відбувається через полювання, знищення місць мешкання тварин, а також забруднення водних ресурсів, лісів тощо. Ревайлдінг дає природі можливість відновити її природне та видове біорізноманіття.

2) Саморегуляція. Коли екосистеми характеризуються біорізноманіттям, вони стають саморегульованими. Це означає, що екосистеми не вимагають втручання або підтримки людини. Природні екосистеми самі формують той природний баланс, що є найбільш підходящим для їх подальшого розвитку.

3) Захист від вимирання. Повернення тварин, які колись проживали на тих чи інших територіях, є способом їх захисту від вимирання. До речі, це стосується не тільки великих тварин, але й дрібних звірів, комах та рослин.

4) Комерційна вигода. Багато критиків ревайлдіngu стверджують, що повернення тварин може завдати шкоди населенню з фінансової точки зору. Насправді, сафарі та спостереження за дикими тваринами є одними із затребуваних видів туризму сучасної людини. Це сприяє розвитку туристичного потенціалу регіону, де проводиться така діяльність, що не може не впливати на фінансовий стан місцевого населення. Ревайлдінг може принести нові можливості для бізнесу. Розвиток ревайлдіngu може надати нові можливості для сільської економіки, яка зараз часто асоціюється зі зниженням економічної продуктивності, депопуляцією сільської місцевості та занедбаністю земель.

Нині туристичні оператори, що спеціалізуються на сафарі, починають розглядати Європу не лише як джерело ринку, але й як саме по собі туристичне місце для подорожі. Основна проблема сьогодні полягає в тому, що дикої природи для спостереження замало. Однак ревайлдінг дасть змогу поступово розвивати цілий набір нових туристичних продуктів [6, с. 43].

У країнах Євросоюзу нині здійснюється масштабна програма ревайлдіngu (European Rewilding), прийнята до 2020 р., що передбачає створення у степових та лісостепових областях країн Східної Європи десяти великих природних парків загальною площею 1 млн. га. Метою проекту, що умовно називається Європейським Серенгеті, є формування передумов для соціального та економічного розвитку регіонів, де ведення традиційного сільського господарства з низки причин стає неконкурентоспроможним [8].

Нині в Європі розвиваються такі ревайлдінг-проекти, як Західна Іберія (Португалія), дельта Дунаю (Україна, Румунія, Молдова), Південні

Карпати (Румунія), гори Велибит (Хорватія), Центральні Апенніни (Італія), гори Родопи (Болгарія), Шведська Лапландія (Швеція), дельта Одера (Німеччина, Польща). Розглянемо більш детально специфіку зазначених територій.

Західна Іберія перейшла від традиційних способів управління біорізноманіттям та ведення сільського господарства до орієнтованого на ревайлдинг підходу, який включає розвиток ревайлдинг-підприємств.

Регіон Дунайської дельти є економічно депресивним, має високий рівень безробіття, депопуляцію сільських районів, низький рівень життя та сильну залежність від природних ресурсів. Програма працює над створенням нових можливостей, підтримуючи розвиток бізнесу, заснованого на природі. Розробляються проекти щодо створення інфраструктури для природоохоронного туризму, зокрема вежі для спостереження за дикими тваринами.

Південні Карпати передбачають створення найбільших у Європі диких ландшафтів. Цей проєкт має понад 1 млн. га заповідних територій, багату дику природу, великі неушкоджені ліси, високу концентрацію біорізноманіття, відносно неушкоджені дикі ландшафти, дикі річки та великі площі мозаїчної рослинності, що значною мірою формуються традиційним землеробством та випасом. Це разом з відносною близькістю до деяких найвідоміших печер у світі формує потенціал якісного туристичного напрямку як для вітчизняних, так і для зарубіжних відвідувачів.

Велебит – це одна з найважливіших природних областей на Балканах, розташована на узбережжі Адріатики Хорватії. Тут розміщуються два національних парки, біосферний заповідник, глибокі каньйони та дикі тварини. Туристична інфраструктура уздовж узбережжя дуже добре розвинена, адже існують численні пішохідні стежки, різноманітні засоби розміщення: від стандартних готелів до гуртожитків і кают для ночівлі.

Центральні Апенніни характеризуються багатим різноманіттям екосистем. Серед найважливіших місць слід назвати букові ліси, відкриті схили пагорбів та альпійські луки.

Гори Родопи – це найважливіше місце розмноження чорного грифу на Балканському півострові. Гори Родопи залучають молодь шляхом надання дотацій для бізнесу. Збільшення чисельності дикої природи є основою унікальної та різноманітної туристичної пропозиції Болгарії. Шляхом залучення нових цільових сегментів туристів розширюється туристичний сезон у країні. Гори Родопи стали одним із найкращих місць Європи для спостереження за грифами та великими травоядними тваринами на близькій відстані.

У континентальній Європі немає іншого місця з такими величезними, незаселеними територіями, бездоріжжям та оригінальними ландшаф-

тами, як Шведська Лапландія. Ініціатива ревайлдингу в Лапландії розширила й без того багату дику природу. Туризм розглядається як серйозна економічна альтернатива промисловості. Лапландія пропонує ексклюзивні тури про оленярство, а також саамську культуру та історію.

Дельта Одера є унікальним регіоном з багатою мозаїкою великих диких континентальних, морських та прісноводних екосистем. Неподалік від Берліна, недалеко від Щецина та курортів уздовж узбережжя Балтії цей дикий ландшафт може створити нові джерела доходу та гордості для місцевого населення. Мисливські асоціації проводять екскурсії по дикій природі. Місцеві жителі навколо лагуни відкрили нові невеликі готелі та ресторани, де подають рибні страви з дельти. Дельта Одера стала символом якості життя як для людей, так і для природи.

Пріоритетом програми Європейського ревайлдингу стало вироблення Регламенту ЄС щодо інвазивних (чужорідних) видів. Пропонується вилучити з дикої природи країн Євросоюзу близько 50 чужорідних видів, які не становлять екологічної або господарської цінності.

«Rewilding Europe Capital» (REC) – це перша в Європі організація щодо фінансування ревайлдинг-підприємств, яка надає фінансові позики новому та наявному бізнесу, що каталізує, підтримує та досягає позитивних екологічних та соціально-економічних результатів. Нині 18 підприємств у шести країнах отримали підтримку «REC» загальною сумою 520 тис. євро [8].

Крім «REC», фінансову підтримку ревайлдинг-проєктам надає Європейська компанія «Safari» та Європейський інвестиційний банк. Мета проєктів полягає у сприянні збереженню, відновленню, управлінню та примноженню природного капіталу. Європейська компанія «Safari» пропонує унікальні тури місцями дикої природи. З кожної наданої туристичної послуги компанія відраховує кошти на розвиток ревайлдинг-проєктів.

Єдиний ревайлдинг-проєкт в Україні, яким є парк природи «Беремицьке», – це спроба повернути куточок чернігівської землі «назад у дикість» шляхом поселення у спорожнілі сільськогосподарські угіддя диких коней, оленів, косуль і лосів.

Село Беремицьке не випадково стало своєрідним полігоном для створення першого в Україні ревайлдинг-парку. Триста гектарів пустуючих, безлюдних земель втратили для людини господарську цінність. Це ділянка переходу лісостепу до зони змішаних лісів південного Полісся, яка передбачає значне біорізноманіття. Основна діяльність парку пов'язана з відновленням екосистем Подесіння шляхом використання ревайлдингових методів створення мозаїчних ландшафтів, зокрема, за рахунок природного випасу [1]. Крім природи, на території туристичного об'єкта є культурні пам'ятки. Місцевість, на якій розташований парк,

має дуже давню й цікаву історію. Колись тут були стародавні поселення, отже, існують легенди про те, що саме тут жерці заряджалися енергією для здійснення своїх ритуалів.

«Беремицьке» консультує Нідерландський інноваційний фонд «Ark Nature», який бере участь у ревайлдінг-русі вже чверть століття та є однією з провідних і шанованих екологічних ревайлдінг-організацій. «Беремицьке» дає можливість відчувати атмосферу дикого лісу тисячолітньої давнини, де тварини й людина співіснують на рівних. Яскраві враження туристам забезпечить фото-сафарі [1].

Можна стверджувати, що туризм представлений у концепції ревайлдіngu через три основних напрями:

- важливість міжсекторного зв'язку (інтеграція наук про природу з іншими галузями, такими як бізнес чи соціальні науки);
- важливість відновлення зв'язку з природою через туризм;
- зв'язки між природними районами.

Таким чином, ревайлдінг має такі позитивні впливи:

1) вплив на навколишнє середовище, адже менший вплив людини означає, що природні процеси мають шанс допомогти покращити природне середовище та відновити природу, ланцюги харчування, а динамічні, мозаїчні ландшафти можуть розвиватися завдяки великим трав'янистим та хижакам;

2) соціально-економічний вплив, адже туристичний бізнес можна розвивати на основі диких

пейзажів шляхом пропонування нових і різних туристичних пакетів та екскурсійних програм, забезпечення нових можливостей роботи та доходів, а соціальну узгодженість та місцеве суспільство можна покращити, якщо новий місцевий бізнес будуватиме мережі, створюючи мультиплікаційні ефекти та зменшуючи залежність від субсидій;

3) культурний вплив, адже повернення молоді в сільську місцевість буде вносити нове життя в об'єднані територіальні громади, місцеве/регіональне брендування областей та продуктів, що дасть нову ідентичність, зможе зберегти культурну спадщину й традиційні навички.

Висновки з проведеного дослідження. Основний ідейний зміст ревайлдіngu полягає у внеску у відновлення природних процесів, насамперед, шляхом відновлення зв'язків на різних рівнях та збільшення мегафауни (хоча важливість інших процесів також загальноновизнана). Здійснюється ревайлдінг за допомогою повернення великих тварин на місця їх споконвічного проживання, з яких вони були витіснені внаслідок людської діяльності. Нині в Європі розвиваються такі ревайлдінг-проекти, як Західна Іберія (Португалія), дельта Дунаю (Україна, Румунія, Молдова), Південні Карпати (Румунія), гори Велибит (Хорватія), Центральні Апенніни (Італія), гори Родопи (Болгарія), Шведська Лапландія (Швеція), дельта Одера (Німеччина, Польща). Важливою складовою розвитку та пропагування популяризації ревайлдіngu є туризм.

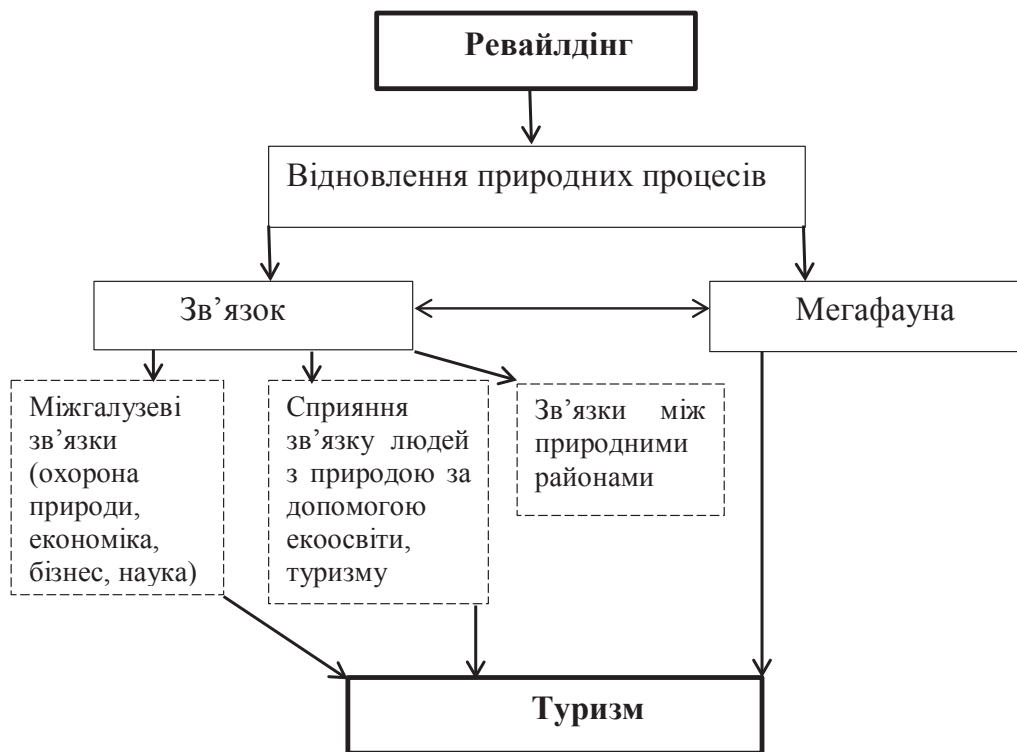


Рис. 1. Роль туризму в концепції ревайлдіngu

Джерело: узагальнено авторами на основі [4; 6; 8]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Парк природи «Беремицьке». URL: <https://beremytske.com.ua/uk> (дата звернення: 20.09.2019).
2. Бачо Р.Й. Теорія потенціалів в сучасному управлінні туристично-рекреаційною галуззю регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 9. Ч. 3. С. 123-126.
3. Donlan J. Rewilding North America. *Nature*. 2005. № 436 (18). P. 913-914.
4. Hoogendoorn G., Meintjes D., Kelso C., Fitchett J. Tourism as an incentive for rewilding: the conversion from cattle to game farms in Limpopo province, South Africa. *Journal of Ecotourism*. 2018. DOI: 10.1080/14724049.2018.1502297.
5. Koninx F. Ecotourism and rewilding: the case of Swedish Lapland. *Journal of Ecotourism*. 2018. DOI: 10.1080/14724049.2018.1538227.
6. Rewilding: Science, practice, and politics / J. Lorimer, C. Sandom, P. Jepson, C. Doughty, M. Barua, K.J. Kirby. *Annual Review of Environment and Resources*. 2015. № 40. P. 39-62. DOI: 10.1146/annurev-environ-102014-021406.
7. Pellis A. Reality effects of conflict avoidance in rewilding and ecotourism practices – the case of Western Iberia. *Journal of Ecotourism*. 2019. DOI: 10.1080/14724049.2019.1579824.
8. Rewilding Europe. URL: <https://rewilding-europe.com/areas> (дата звернення: 15.09.2019).

REFERENCES:

1. Nature Park Beremytske. Available at: <https://beremytske.com.ua/uk> (accessed: 20 September 2019).
2. Bacho R. Y. (2014) Teoriia potentsialiv v suchasnomu upravlinni turystychno-rekreatsiinoiu haluzziu rehionu [Theory of potentials in modern management tourism and recreation branch of region]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 9, no. 3, pp. 123-126.
3. Donlan J. (2005). Rewilding North America. *Nature*. 436 (18), pp. 913-914.
4. Hoogendoorn G., Meintjes D., Kelso C., Fitchett J. (2018). Tourism as an incentive for rewilding: the conversion from cattle to game farms in Limpopo province, South Africa. *Journal of Ecotourism*. DOI: 10.1080/14724049.2018.1502297.
5. Koninx F. (2018) Ecotourism and rewilding: the case of Swedish Lapland. *Journal of Ecotourism*. DOI: 10.1080/14724049.2018.1538227.
6. Lorimer J., Sandom C., Jepson P., Doughty C., Barua M., Kirby K.J. (2015) Rewilding: Science, practice, and politics. *Annual Review of Environment and Resources*, 40, 39-62. DOI: 10.1146/annurev-environ-102014-021406.
7. Pellis A. (2019) Reality effects of conflict avoidance in rewilding and ecotourism practices – the case of Western Iberia, *Journal of Ecotourism*. DOI: 10.1080/14724049.2019.1579824.
8. Rewilding Europe. Available at: <https://rewilding-europe.com/areas> (accessed 15 September 2019).